

TIEN JAAR AMFIBIEËN EN REPTIELEN INVENTARISEREN IN LIMBURG

EEN ATLAS VAN DE HERPETOFAUNA

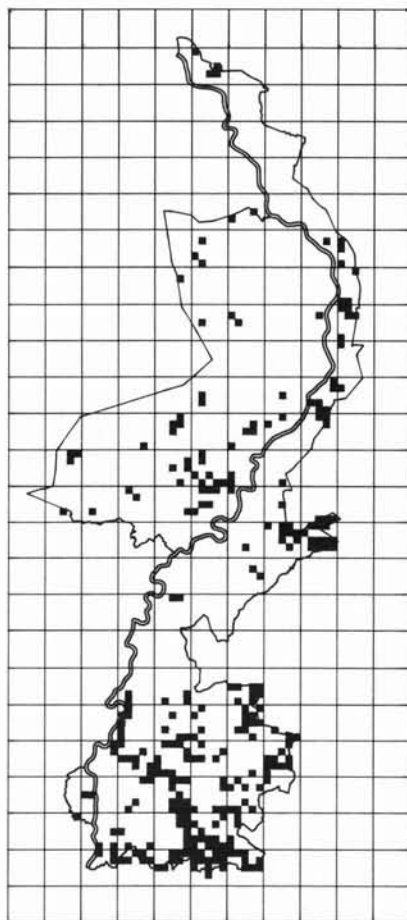
JO VAN DER COELEN, Herbenusstraat 144, Maastricht

Vanaf haar oprichting in 1979 verzamelt de Herpetologische Studiegroep gegevens over het voorkomen van amfibieën en reptielen in Limburg. Na tien jaar leek de tijd rijp om de vele waarnemingen grondig te bewerken en in een boekwerk te bundelen.

DOELSTELLING VAN HET ATLASPROJECT

Het verzamelen van waarnemingen van planten en dieren is leuk en zinvol. Het kan echter niet de bedoeling zijn om deze gegevens op te slaan in een archief en er verder weinig of niets mee te doen. De Herpetologische Studiegroep heeft dan ook al snel onderkend dat publicatie van de waarnemingen een belangrijk onderdeel van haar activiteiten moest zijn. Het resultaat is bekend: dit jaar is reeds haar tiende jaarverslag verschenen. Bovendien is in 1988 een voorlopig verspreidingsoverzicht van de herpetofauna in Limburg, op basis van kilometerhokken, verschenen (LENDERS, 1988). Dit overzicht vatte de gegevens uit de periode 1980-1985 samen. Verder zijn in het Natuurhistorisch Maandblad regelmatig artikelen gepubliceerd, die onderzoek aan amfibieën en reptielen in Limburg tot onderwerp hadden. In 1989 rees tenslotte de gedachte om de gegevens, die een decennium lang waren verzameld, te bundelen tot een heuse atlas. Naast het uitgeven van een wetenschappelijk verantwoorde verspreidingsatlas, heeft het project als doel de achteruitgang van amfibieën en reptielen onder de aandacht van een groter publiek te brengen. Een derde, en zeker niet minder belangrijke, doelstelling is het wijzen van beleidsmakers op hun verantwoordelijkheden ten aanzien van beheer en bescherming van de herpetofauna. Een goed beleid kan slechts gevoerd worden als er voldoende gegevens voorhanden zijn. De atlas wil aan deze behoefte aan informatie voorzien. Niet alléén de studiegroep wilde de gegevens gebundeld zien, ook de Provincie Limburg en de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij onderkenden dat ze

zeer gebaat waren bij deze kennis en waren bereid om het project te financieren. Bovendien kunnen als doelgroepen van de atlas gemeenten, waterschappen, terreinbeherende instanties (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Limburgs Landschap, Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen) en milieugroepen genoemd worden.



Figuur 1. Verspreiding van de Alpenwatersalamander in Limburg, op basis van kilometerhokken, periode 1980 - 1990. Bron: archief Herpetologische Studiegroep Limburg.

VERWERKING VAN DE GEGEVENS

In de jaren tachtig zijn niet minder dan 19.000 waarnemingskaartjes, verdeeld over 25 soorten amfibieën en reptielen, bij de Studiegroep ingeleverd. Aan de hand van deze gegevens kunnen van elke soort verspreidingskaarten op basis van kilometerhokken gemaakt worden. Nauwkeuriger analyses zijn echter ook mogelijk: bij circa de helft van alle waarnemingen kunnen we de plaats tot op 100 of 200 meter bepalen (de zogenaamde poelhokken). Op de waarnemingskaartjes kunnen tevens de aantallen waargenomen dieren en allerlei bijzonderheden, zoals gedrag, biotoop en eventuele doodsoorzaken, genoteerd worden. Dit maakt vele bewerkingen mogelijk. Voor het atlasproject is de volgende werkwijze gevolgd. De waarnemingskaartjes zijn door het Biogeografisch Informatie Centrum verponst, waardoor het materiaal met een computer bewerkt kan worden. Vervolgens kon een team van 15 deskundigen, die elk één of meerdere soorten voor hun rekening namen, aan de slag. Zij produceren per soort een tekst die het voorkomen in de provincie Limburg beschrijft. De taak van ondergetekende is het schrijven van de algemene hoofdstukken en het coördineren van alle activiteiten die het atlasproject betreffen.

DE ATLAS

De atlas bestaat uit een algemeen en een bijzonder gedeelte.

In de algemene hoofdstukken komen zaken aan de orde als landschapsbeschrijvingen, werkwijze van de inventarisaties, bedreiging en beheer van biotopen en bescherming van amfibieën en reptielen. In het bijzonder gedeelte worden de verschillende soorten stuk voor stuk besproken. Verspreiding en voorkomen in Limburg komen uitvoerig aan de orde, waarbij de gegevens uit het archief van de Studiegroep en de resultaten van in Limburg verricht onderzoek de basis van de teksten vor-

men. Van elke soort wordt een verspreidingskaart op kilometerhok-basis opgenomen. Als voorbeeld heb ik hier de kaart van de Alpenwatersalamander *Triturus alpestris* afgedrukt (figuur 1).

De werkzaamheden voor de atlas gingen van start in december 1989. Als alles volgens schema verloopt zal er in juli 1991 een drukbaar manuscript op tafel liggen, zodat de atlas eind 1991 voor iedereen verkrijgbaar zal zijn.

WAT TE DOEN NA HET VERSCHIJNEN VAN DE ATLAS?

Na publicatie van de atlas kan de Herpetologische Studiegroep niet op haar lauweren gaan rusten. Het boekwerk beschrijft de actuele situatie, waarin de

amfibieën en reptielen in onze provincie zich bevinden. Deze situatie is voor de meeste soorten verre van rooskleurig. We zullen ons moeten blijven inzetten voor beschermings- en beheersactiviteiten en de betreffende instanties wijzen op hun verantwoordelijkheden. Ook op het gebied van onderzoek aan de herpetofauna kan nog veel gedaan worden, waarbij de leden van de Studiegroep een grote rol spelen. De atlas zal op veel vragen een antwoord geven, maar even zovele lacunes in onze kennis laten zien. Daarnaast is het van belang dat het reguliere inventariseren gewoon doorgaat. Een volgende atlas, in het jaar 2000 of later?, kan dan de balans opmaken.

In het bovenstaande heb ik me beperkt tot het atlasproject in Limburg. Het is echter de bedoeling dat na voltooiing

van deze atlas de andere provincies in Nederland aan de beurt komen. De Stichting Herpetologische Studiegroepen denkt dat Noord-Brabant en Gelderland in de eerste plaats in aanmerking komen voor een vervolgproject. In beide provincies zijn inmiddels door de daar actieve Studiegroepen veel gegevens verzameld. Ik spreek dan ook de hoop uit dat we daar even voortvarend aan de slag kunnen gaan als in Limburg.

LITERATUUR

LENDERS, A.J.M., 1988. Voorlopig verspreidingsoverzicht van de Limburgse amfibieën en reptielen. Uitgave Herpetologische Studiegroep Limburg, Maastricht.

BOOMKIKKERS (*HYLA ARBOREA* L.) IN LIMBURG

W.G. VERGOOSSEN, Hulststraat 20, Echt

De Boomkikker (fig. 1), een tot 4,5 cm lang groen kikkertje, met een opvallende zwarte zijstreep (die de dieren individueel herkenbaar maakt) en duidelijke zuignappen aan de uiteinden van de tenen, is niet alleen vanwege dit uiterlijk, maar ook omwille van zijn biotoopgebruik, één van Limburgs intrigerendste amfibieën. Amper vijftien jaar geleden leek het doek definitief gevallen voor deze soort. Op dit moment is gelukkig weer sprake van een gezonde populatie, die daarenboven één van de grootste in het hele land is.



De Boomkikker.

HISTORIE

In de eerste helft van deze eeuw kwam de Boomkikker verspreid over het gehele gebied ten zuiden van de denkbeeldige lijn Weert-Arcen voor. Historisch onderzoek leverde niet alleen de oudste melding voor Limburg op (Heerlen ± 1880), maar bovendien 40 lokaties (fig. 2) waar de soort ooit voorkwam. Deels gaat het hierbij om losse jaartallen, deels om lange reeksen van jaren die de teleurgang van eens grote populaties en ontbrekende bescherming illustreren.

De Boomkikker bewoonde voorheen moerassige weilanden, vennen, vee-drinkpoelen, plassen, kasteelgrachten en door kleiafgravingen ontstane gaten. Het verdwijnen of ongeschikt raken van deze voortplantingsbiotopen door drooglegging, gebrek aan onderhoud, verlanding, afvalstort, bebouwing e.d., evenals de vernietiging van het zomerbiotoop door recreatieve en/of agrarische activiteiten en niet op de laatste plaats het wegvangen van dieren ten behoeve van terraria, zorgden veelal voor een onherstelbare genadeklap.

Omstreeks het midden der zeventiger jaren resteren in Limburg nog een handvol lokaties met Boomkikkers, die in het navolgende decennium echter eveneens vrijwel alle verdwijnen. Een uit-